

27.03x34.54	1/5	עמוד 22	7 ימים	26/04/2024	90059584-0
בית חולים רעו - 13730					

בשבילם

פתאום קמו רעיה ויוסי אופנר, והתחילו ללכת. כבר כמעט שני עשורים שבני הזוג צועדים את שביל ישראל כדי להנציח את בנם, אבי אופנר ז"ל, שנהרג באסון המסוקים, ונופלים אחרים. וגם המלחמה לא עצרה אותם. ליוונו אותם ואת הרבים שהצטרפו לדרך בעקבות 7 באוקטובר - ביניהם יעל דגן, שהתפנתה מהמושב הדתי בעוטף למנזר בודהיסטי; איל יונג, שנפצע קשה בקרב על עלומים ועמית זנדה, שמתגעגע לבת נועה ז"ל, שלא חזרה מנובה, ומתנחם בנכדה החדשה. כי המסע עדיין לא תם

יואב קרן

צילומים: גדי קבלו, דנה קופל, גיל וחושן

26.97x34.58	2/5	עמוד 23	7 ימים	26/04/2024	90059585-1
בית חולים רענן - 13730					

25.12x33.99	3/5	עמוד 24	ימים 7	ידיעות אחרונות	26/04/2024	90059586-2
בית חולים רעו - 13730						

"הטבע מאפשר שיח אחר". רעיה ויוסי אופנר

אורחי, רבנות ישראלית, השומר החדש ותנועת הקיבוץ הדתי. בגלל המלחמה המסע כמעט לא יצא לדרך השנה. "אבל בסוף החלטנו לקיים אותו כמסע של תקווה תחת הכותרת: 'ואיך נדע אם יש תקווה? שכשנבוא'".

והם באים, קצת פחות אנשים מאשר בשנים קודמות, קצת פחות צעירים, שרבים מהם גויסו למילואים. אבל באים ומדברים ומכירים ומקשיבים וגומאים את הארץ הזאת. חלקם באים ליום אחר, אחרים הולכים את השביל כולו. אנחנו הצטרפנו לשלושה מקטעים - בדרום, במרכז ובצפון.

יום מס' 1: שמורת נורה

"פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת, ולכל הנפגש בדרכו קורא הוא שלום". את מעגל הבוקר, בחניון שעל אם הדרך בין קריית גת לבאר שבע, פותחת רעיה בשירו של אמיר גלבע. היא מזמינה את הוריהם של שניים מנרצחי הנובה, שלזכרם יוקדש מקטע זה של המסע.

עמית זנדר הגיע מראשון לציון עם דגל גדול ועליו תמונותיהם של 364 הנרצחות והנרצחים במסיבה ברעים. "אני אבא של נועה זנדר ז"ל שהלכה לרקוד ולא חזרה. כמעט 400 פרחים נרצחו במסיבה הארוורה הזאת, ובשביל זה אני פה. כדי שאנשים לא ישכחו".

לצידו עומדים מיכל ויורם, הוריו של רון יהודאי ז"ל. "רון הצליח להימלט מאימת הצוררים במשך כמעט חמש שעות", מספר יורם. "הוא היה בין הנרצחים האחרונים במסיבה, בשעה 11:47. חמש שעות זעק לעזרה ואף אחד לא הגיע. כל הכבוד להורים המדהימים האלה שעושים את המחווה הזאת". הם פורסים כרזת בר ועליה תמונת בחור צעיר וחיכן: "רון יהודאי, 1999-2023 - שמחת החיים מרבקת".

אבי אופנר ז"ל

רעיה: "אנחנו מתחילים את הבוקר בויכרון, בהנצחה, ככאב ובעצב, ועכשיו אנחנו לוקחים נשימה עמוקה ויוצאים למסע שמח, מסע של חיים, מסע של תקווה". אני שואל את עמית אם אפשר בכלל לשמוח אחרי כזה אסון. "הבת שלי צריכה ללדת בקרוב (וילדה מאז בת, י.ק). אולי זה יכניס לנו קצת אור למנהרה החשוכה", הוא משיב. "יש לנו מזל שאחד תומך בשני. כולנו בשותפות גורל".

שותפות הגורל הזו הולידה את קהילת "פרחי 7.10" המאגדת את משפחות הנרצחים במסיבות. "אחת המטרות העיקריות שלנו, לצד ההנצחה, היא לדאוג לזכויות של המשפחות השכולות", מסביר יורם, "ובפרט האחים והאחיות ובני ובנות זוג, שנשארו בתוך התהום הזאת ואף אחד לא סופר אותם".

מיכל: "יש לנו שני ילדים, בני 33 ו-31. הם עזבו את מקומות העבודה שלהם וחזרו לגור אצלנו בבית. הם דואגים לנו".

הנגב הצפוני פורח ומוריק עכשיו. "גולת הכותרת של הטיול היום זו הפריחה המטורפת", אומר חיליק המדריך, ואינך יכול שלא לחשוב על הפרחים שאינם, אלה שתמונותיהם

שאני מרגישה בבית? לא. אני אני אומרת: 'אני נוסעת הביתה לניר עוז, כדי להביא דברים לדירה בכרמי גת'".

ב-4 בפברואר 1997 חיונה הייתה מחנכת בבית הספר מעלה הבשור. אחד מתלמידיה היה סמל עידן מינקר ז"ל מגיר יצחק, חברו לפלוגה של אבי אופנר ז"ל. "היה באזז שמשוה קרה למישהו מהאזור. היה לי רדיו קטן והלכתי איתו משיעור לשיעור. ואז הוריעו בחדשות את שמו של עידן. אני זוכרת שנתתי מכה ביד על השולחן וכל הילדים שתקו".

27 שנה חלפו מאז אסון המסוקים העשייה וההנצחה, שבמרכז מסע "נפגשים בשביל ישראל", עזרו לרעיה וליוסי לטפס מתוך אפלת הבור ולחזור לחיים. המסע התחיל בקטן. "זה היה ב-1999", משחזרת רעיה. "יוסי אמר לי: 'בואי נלך מאילת ועד שאר ישוב ובכל פעם שנעבור ליד מקום שנהרג בו מישהו מאסון המסוקים, נקדיש לו את היום'. אמרתי, 'לא תודה'. ככה, שנה אחרי שנה, עד שב-2002 הוא הודיע לי: 'אם את לא באה אני הולך לבד'. אמרתי לו, 'השתגעתי? תלך לבד בהרי אילת? אני באה'. יצאנו לדרך שישה אנשים. הילדים שלי אמרו, תראי, זה יהיה כמו בסרט 'פורסט גאמפ'. והם צדקו. בסוף הדרך כבר היינו 250 איש".

חלפו עוד כמה שנים עד שהמסע הפך למיזם של קבע. לא רק מסע גאולה והנצחה פרטי של רעיה ויוסי אלא מודל בועזר אנפין של החברה הישראלית כפי שרבים היו רוצים לראות אותה. "אנשים פוגשים אנשים שלא הכירו, עם דעות ואמונות שונות לחלוטין, ופתאום נפקחות להם העיניים. הם מבינים שלשני אין זנב וקרניים. כשיוצאים לטבע יש סוג של נינוחות שמאפשר שיח אחר. יש לנו כבר 14 זוגות שהכירו במסע. כולל זוגות מעורבים, דתיים וחילונים".

"נפגשים בשביל ישראל" הוא פרויקט של עמותת אב"י ("אפשר ביחד") עם המדרשה למנהיגות בחנתון וקרן קיימת לישראל. השנה שותפים למיזם גם מועצת המכינות, אחים ואחיות לנשק, חמ"ל

אחת התחנות בדרך היא מעיין הסוסים, פינת חמד שופעת מים וצמחייה. לכאן, מסבירה נעמי המדריכה, הביאו הצלבנים את סוסיהם לשתות לפני קרב קרני חיטין. עבור משה זה לא עוד מעיין או ציון דרך היסטורי. "יאיר למד בבית ספר אנתרופוסופי בקיבוץ הרדוף, ופעם בשבוע היה להם יום טיול. הם היו יורדים לכאן, למעיין הסוסים. יאיר אהב את זה מאוד, הרבה יותר משינון פסוקים ודקלום לוח הכפל. בגיל מאוחר יותר הוא היה מגיע לפה עם חברים, ואחר כך עם חברות. אנחנו מתכננים להכשיר לזכרו שביל טיול בין עדי להרדוף".

איך ההרגשה שלך להגיע למקום שהוא כל כך אהב?

"הזיכרונות צפים מיד. וזה לא רק המעיין; נכנסים לאצטרדון סמי עופר, ואני נזכר איך היינו הולכים יחד למשחקים של מכבי חיפה. הולכים לאכול המבורגר, ואני נזכר איך היינו יושבים כל המשפחה ויאיר היה מכסה את ההמבורגר עוד לפני שהספקנו להסתדר על הקטשופ. אני לא יודע אם זה יעבור לי מתישהו. כנראה שזה לכל החיים".

גם את עקורי 7 באוקטובר אנו פוגשים במסע. למשל, חיונה זילברמן, ממייסדות ניר עוז, שרבע מתושבינו נחטפו או נרצחו. חיונה, שנראית ונשמעת בדיוק כמו שהייתם מצפים מאישה שהקימה בשתי ידיה קיבוץ בגבול עזה, המתנינה לנו בסופו של היום ה-17 למסע, במושב אחוזה הסמוך לביתה הזמני. כמו רוב שורדי ניר עוז היא מתגוררת כרגע בשכונת כרמי גת שבקריית גת. "מעולם לא הייתה לי דירה כל כך גדולה ומרווחת כמו שיש לי עכשיו. באמת נפלא", היא אומרת. "להגיד לכם

צינת הבוקר מקדמת את פני הצועדים בשביל. מכורבלים במעילים ובכובעי צמר הם מתאספים בחוף בית ינאי, מחממים ידיים בספלי תה וקפה סביב שולחן של כיבוד קל. רוח מערבית מצליפה בפנים, נושאת את ענני הגשם אל עבר הרי שומרון. יום יפה מצפה לצועדים בשביל. היום ה-28 למסע.

מתחילים, כמו בכל בוקר, בטקס זיכרון קצר. המשתתפים מסתדרים במעגל ומולם, מצוידת במיקרופון ובכריזמה של אוגורנר, עומדת רעיה אופנר. כבר 19 שנה שהיא ובעלה יוסי מובילים את מפעל ההנצחה לזכר בנם, אבי אופנר ז"ל, לוחם בפלוגת ההנדסה של הנח"ל שנפל באסון המסוקים. בכל שנה, במשך כחודשיים, הם צועדים את שביל ישראל - כל מקטע מוקדש לזכרם של כמה מהנופלים במערכות ישראל ובפעולות האיבה.

השנה קיבל המסע משמעות מיוחדת ולא רק בגלל מספרם הבלתי נתפס של הנופלים והנרצחים, אלא גם לנוכח החזון של רעיה ויוסי: להפגיש ולחבר בין חלקיה השונים של החברה הישראלית דרך שביליה של הארץ הזו. מכאן שמו של המיזם: "נפגשים בשביל ישראל".

"היום נצמד לזכרו של סרן יותם בן בסט ז"ל, שנפל ביום כ"ב בתשרי, 7.10.2023, ואבא שלו נמצא כאן איתנו", מעדכנת רעיה ומעבירה את המיקרופון לאביו של יותם, בני. "היה חשוב לי להצטרף לחלק הזה של המסע היות שאנחנו גרים בבת חפר מאז שיותם היה בן ארבע, ולעמק חפר יש חלק חשוב בעיצוב האישיות שלו. יותם אהב לטייל פה בעמק, ואת הריצות ואימוני הכושר שלו עשה בשדות שנעבור בהם היום. כאן, על החוף, במקום שבו אנחנו עומדים עכשיו, יותם התאמן לקראת שירותו הצבאי".

וכפי שעמק חפר הוא תבנית נוף ילדותו של יותם בן בסט, קצין ביחידה הרב-ממדית שנפל בקרב על קיבוץ רעים, כך נחל ציפורי הוא כור מחצבתו של סמ"ר יאיר ניפוזי ז"ל, לוחם בגדוד 101 של הצנחנים שנהרג בצפון הרצועה בתחילת התמרון הקרקעי. יאיר, בן היישוב עדי הסמוך, נמנה עם הנופלים שלזכרם הוקדש היום ה-34 למסע, ואביו משה הצטרף להליכה.

עמרי שפרוני, קרוב של התאומים ינאי וליאל חצרוני, שנרצחו בבית של פסי בבארי: "ברק חירם הוא לא הסיפור ואין לי עניין לנהל איתו שיחת סחבקים. יש לי עניין להבין מה קרה. הקיבוץ הופקר, ואני מצפה שהצבא יעדכן אותנו מתי מתחילים בתחקיר"

26.22x33.77	4/5	עמוד 26	ידיעות אחרונות - 7 ימים	26/04/2024	90059587-3
בית חולים רעו - 13730					

"פיתוח שריר השמחה". צועדים בנחל ציפורי

צילומים: גיל וחושנית, דוד קופל

"הוא עבר את הגיבוש, התגייס ליחידה, סיים מסלול והצטרף לצוות הלוחמים. בשלב מסוים הרמטכ"ל אביב כוכבי החליט להקים את היחידה הרב-ממדית, ושלפו את הצוות של יותם קומפלט. הם היו בין המקימים של היחידה".

יותם היה הראשון ביחידה שיצא לקורס קצינים, בין הראשונים שקפצו לדרום בבוקר 7 באוקטובר, וגם אחד הנופלים הראשונים של היחידה מאז הקמתה. עוד שלושה לוחמים וקצינים ביחידה הרב-ממדית נפלו איתו בקרב הגבורה בקיבוץ רעים: מפקד היחידה אל"ם רועי לוי, סגן יונתן גוטין וסמ"ר איתי נחמיאס זכרם לברכה. "החברים סיפרו לי שיותם תמיד היה אומר: 'עד שליחידה לא יהיו נופלים, לא יספרו אותנו'. בסוף הוא היה אחד מאותם נופלים".

אמרת בשיחת הפתיחה שאתם מנסים לשמוח. איך עושים את זה?

"בחרנו להסתכל קדימה. בסוף פברואר, למשל, ציינו יום הולדת 25 ליותם. בין היתר, הוא אהב מאוד בירות ובשר, אז החלטנו לפתוח את הבית שלנו מארבע אחר הצהריים עד 12 בלילה עם בירות ובשר על האש חופשי. הגיעו קרוב ל-400 איש. להגיד לך שזה קל? זה לא. הולכת להיות לנו תקופה לא פשוטה עם נקודות ציון כמו ערב פסח ויום הויכרון ואז חגי תשרי. בפסח נטוס עם הילדים לאיטליה. את התחושה זה לא ישנה, אבל זה ישנה את התפאורה".

אנחנו מטפסים אל חורבת סמארה, מבנה כורכר שהוקם בסוף המאה ה-19 על ידי עבדאללה סמארה, שעשה את הונן מיצוא אבטיחים. בני ואני מדברים תוך כדי הליכה ושנינו מתנשפים. "רגע, צריך להסדיר נשימה. אנחנו כבר זקנים", אומר בני. "יש פה חבר'ה ששמים אותנו בכיס הקטן". אני מספר לו שבקטע הקורס של המסע צעד מישוה בן 82 שעקף את כולנו. בגשר הצבים מצטרפים אלינו עשרות מחברי הקיבוץ הדתי עלומים, שנמצאים כבר חצי שנה במלון בנתניה. רעיה ויוסי מכירים כמעט את כולם: הם עצמם היו ממקימי הקיבוץ וחיו בו שנים רבות. כשאבי היה בן 15, עברו לקריית טבעון.

רעיה מכנסת מעגל זיכרון נוסף, הפעם לזכר תשעת בני עלומים שנפלו במערכות ישראל. שלושה מהם נהרגו במלחמה האחרונה: סרן ניתאי עמאר ז"ל, סגן קצין ההגדרה של החטיבה הדרומית, שקפץ מביתו בבוקר 7 באוקטובר ונפל

אנשים מקריית-שמונה שאומרים: 'בשביל מה לנו לחזור?' יש כאלה ששינו כתובת בתעודת זהות ורשמו את הילדים לגנים ולבתי ספר רגילים, לא של מפונים. שכן מקריית-שמונה אומר לי: 'אשתי ואני מצאנו עבודה במרכז. אנחנו נשארים פה'. זה מה שמטריד אותי. שהעיר תתרוקן".

ואתם?
"אנחנו פנסיונרים. הלב שלנו בצפון, אבל אנחנו לא קשורים למקום עבודה או לימודים. מהיום שיצאנו לפנסיה אנחנו מטיילים. כבר עשינו את כל שביל ישראל. הטוילים הם העונן שלנו בחיים".

נושא השמחה, שאיתו פתחנו את היום, עולה שוב בפגישה עם חיותה מניר עוז.

בני בן בסט, אביו של יותם ז"ל: "ביום ההולדת ה-25 של יותם, פתחנו את הבית, עד 12 בלילה, עם בירות ובשר על האש. הגיעו קרוב ל-400 איש. להגיד לך שזה קל? זה לא. בפסח נטוס לאיטליה. את התחושה זה לא ישנה, אבל זה ישנה את התפאורה"

"לאחרונה אני מתעסקת בתרבות, והבאנו לעזרנו מישהי שתרכז את הפעילות. היא אמרה לי: 'תשמעי, אנחנו עושים תרבות, אבל אין פה חדרוה'. אמרתי לה: 'כשאנשים חיים באווירה של מוות, קשה לקבל מהם חדרוה. אז אם את רואה אלמנה מחייבת, זה שכרך. ואם את רואה ילד יתום מחייך, ככלל, תקפצי לשמיים'. זאת המציאות".

יום חמי' 2: נחל אלכסנדר

אחרי שעה של צעידה לאורך הנחל, השמש כבר קופחת. בני בן בסט מסיר את המעיל. מתחתיו הוא לובש טי-שירט עם איור של בנו יותם ומשפט השראה שכתב בזמנו בפייסבוק: Work hard in the noise (בתרגום חופשי: "עבוד קשה ובשקט, תן להצלחה לדבר במקומך"). המשפט הזה, אומר בני, משקף בדיוק את יותם. "מה שאפיין אותו זו הכריזמה השקטה והיכולת להוביל אנשים בשקט". מגיל צעיר חלם יותם להגיע לדוברן,

היריות וראינו את בארי עולה באש".
7 באוקטובר הוליד חיבורים לא צפויים. אחד מהם הוא החיבור בין מפוני המושב הדתי שבעוטף לבין אנשי מואה, מרכז קהילתי בודהיסטי בסוף העולם. "יש שם מנזר בודהיסטי, תשע נזירות ונזיר אחד, ועוד משהו כמו 20-15 אנשי צוות שמפעילים את המקום. הגענו למואה בארבע בבוקר, כל משפחה עם החמישה-שישה-שמונה ילדים שלה, והם פתחו לנו המקום וקיבלו אותנו בחום. כולל ארוחת בוקר כשרה. הם התייחסו אלינו כמו לקהילה שבאה לחיות איתם ולא כמו לאורחים במלון".

הם לא ניצלו את ההזדמנות כדי לעשות

נפשות לבודהיזם?
"להפך. כבר כשהיינו בדרך לשם הם פינו כל מיני ייצוגים בודהיסטיים מהמרחב – פסלים, רגלים, סמלים – למרות שלא ביקשנו. רק מתוך רגישות ובידיעה שאנחנו קהילה דתית".

למה החלטתם לחזור?
"האמת שהייתי מעדיפה להישאר עוד קצת בכוונה של מואה, אבל רוב המשפחות חזרו והרגשתי שהשם אומר לי שהפרק הזה הסתיים. החזרה עשתה טוב לילדים. להגיד לך שאנחנו מרגישים בטוחים? הבוקר כמעט לא הגעתי לכאן כי כל הלילה היו בומים מטורפים של סוללת התותחים ובקושי הצלחנו לישון".

רחל וזרח בר מעוז, לעומת זאת, לא יודעים מתי יוכלו לחזור הביתה. 45 שנה חיו בקריית-שמונה ולפני כשנה עברו לקיבוץ הגושרים, שני ק"מ מגבול לבנון. "בהתחלה היינו אצל אחד הבנים במושב צופר שבערבה, אחר כך בראש פינה ועכשיו אנחנו בדירת Airbnb בתל-אביב", מספרת רחל, מנהלת בית ספר בגמלאות. "אני יורדת למכולת ופוגשת

מכסות את הרגל של עמית זנדר. אל המסע הצטרף הרב יואב אנדי, ראש המדרשה למנהיגות בחנתון, ששותפה למיום. גם על סף דלתו התדפקה המלחמה. בנו, תומר, לוחם בגדוד 50 של הנח"ל, נפצע פעמיים בעזה. "הפעם הראשונה הייתה כשקפצו מבניין בוער. היה שבוע בבית וחזר ללחימה. אחרי חודש הוא נפצע שוב. מחבל יצא מפיר והתקיל אותם. חבר טוב שלו, רני תמיר ז"ל, נהרג. תומר חטף כדור בירך שריסק לו את העצם, היה חודש וחצי בשיקום בשיבא ועבר עכשיו לשיקום יום בצפון. ברוך השם הוא בסדר. לצערנו, יש לנו בוגר שנהרג. אוריה איימלק גושן ז"ל מפלס"ר גבעתי".

כמחנך וראש מכינה, הרב אנדי תולה תקוות בדור הצעיר. "הדור הזה הוא מקור ההשראה. הם איבדו חברים במסיבה, איבדו חברים בצבא, והתגייסו בלי לשאול שאלות. אבל חייבים להגיד את האמת: הם מקבלים מאיתנו מציאות הרבה יותר גרועה ממה שאנחנו קיבלנו מהורינו. רבי נחמן אמר: 'אם אתה מאמין שיכולין לקלקל תאמין שיכולין לתקן'. אנחנו קילקלנו, ותפקידנו לתקן. המסע הזה הוא בעיניי חלק מהתיקון".

על פסגת תל נגילה אנחנו עוצרים למעגל שיח. בכל יום במסע מתקיים מעגל שיח העוסק בנושא מסוים, והנושא הפעם הוא הקשר שבין האדם לטבע. המטיילים מתחלקים לקבוצות. באחת מהן יעל דגן מציגה את עצמה: "אני יעל, בת 48, אמה לשמונה, וגרה לא רחוק מכאן, במושב שובה שבעוטף. היינו מפונים ארבעה חודשים למואה שבערבה. הייתם שם?"

"כן, השביל עובר שם", אומרת מישהי. יעל: "נכון. וכשמדברים על הקשר שבין האדם לטבע אני חושבת על זה שהגענו מתוך התופת ישר לגן עדן. המדבר והיופי של המקום והשקט... זה היה כמו ריטריט של ארבעה חודשים. חזרנו הביתה בפברואר, והרגשתי כאילו אני מוטחת בחזרה לחיים שלי. הייתי כמה ימים בבית ויצאתי לשביל ישראל".

שובה שוכן בין נתיבות לצומת סער, כ-2.5 קילומטר מכפר עזה וכ-4.5 ק"מ מבארי, אך ב-7 באוקטובר פסחו עליו מרחצי הנוח'בה. "זה ניסי ניסים", אומרת יעל. "היינו בעין הסערה. שמענו את

"יאללה בית"ר". מיכאל עמאר, אביו של ניתאי ז"ל, ועלמה

26.26x34.46	5/5	עמוד 28	ידיעות אחרונות - 7 ימים	26/04/2024	90059588-4
בית חולים רעו - 13730					

"קילקלנו ועכשיו נתקן". יעל דגן והרב יואב אנדי

צילום: נדי קובל

וילדיו, ארבל, בן ארבע וחצי, ומעייז, בן שנה ותשעה חודשים. הם שהו בבית של אביו, שהיה בחו"ל. "בצהריים המחבלים נכנסו אלינו הביתה. הם ירו שלוש פעמים בדלת, אבל לא ניסו לפתוח אותה. הכנסנו את הילדים לארון".

בשלב מסוים העבירו המחבלים את התאומים ודורתם לבית של פסי כהן, הצמוד לביתה של איילוס. "אנחנו לא יודעים מה הרג אותם, אבל היו שם קרבות מאוד קשים. כל הלילה שמענו ירי".

מה אתה יודע על הפקודה שנתן תא"ל ברק חירם לטנק, לירות על הבית? עמרי: "דק מה שפורסם בתקשורת".

חירם דיבר איתכם? "לא".

ציפיתם שידבר איתכם?

"לא. ברק חירם הוא לא הסיפור. אין לי שום עניין אישי איתו ואין לי שום עניין לנהל איתו שיחת סחבקים. יש לי עניין להבין מה היה. קיבוץ בארי הופקר, ואני מצפה שהצבא יערכן אותנו מתי מתחילים בתחקיר".

ומה עם הדרג המדיני והפוליטי?

"הדרג הפוליטי נכשל כישלון חרוץ, ערכי, מוסרי בזה שהוא עוד לא אמר את המילים הפשוטות: נכשלתי, נכשלנו, נלך הביתה. יש לנו עם נהדר וממשלה נעדרת. הממשלה הזאת, ונתניהו בראשה, ממשיכה לסכסך ולפלג".

שניים מחניכיו של עמרי נפלו במלחמה. "עמרי פרץ ורועי מרום ז"ל. עמרי בכיסופים ב־7.10, ורועי בלחימה בעזה. המכינאים במחזור הנוכחי הוציאו לזכרם חולצות עם הכיתוב 'מנווטים לאורם'. זו החולצה שאני לובש עכשיו".

באמצע הדרך מצטרפים אלינו תלמיד ויהודי בית הספר מיתרים בקריית טבעון,

שמחבר בין החבר'ה הצעירים לבין הסגל ורואג להם בכל מה שצריך. אחת המטרות שלנו היא לשמור על קשר עם הפלוגה שלו. אנחנו לא יכולים להיות הסבתא מסייעת, אבל נהיה הסבתא רבתא".

יאר נהרג ב־2 בנובמבר מאש כוחותינו: כטמ"ם "זיק" ירה לעבר כוח של הצנחנים שזוהה בטעות כמחבלים, ושלושה לוחמים נפצעו. יאר פונה במסוק כשהוא עדיין בהכרה ומדבר. "הגענו לתל השומר, אשתי איריס ואני, כשיאר היה בניתוח, ומשם העבירו אותו לטיפול נמרץ כשהוא מורדם ומונשם. היינו נכנסים אליו לעשר דקות רבע שעה, מתפללים, מדברים איתו, ויוצאים כדי לאפשר לרופאים לעשות את עבודתם".

הרופאים נלחמו על חייו של יאר, אבל הפגיעה הרבי-מערכתית הייתה קשה

בבית החולים השיקומי רעות בתל-אביב. לשביל הגיע עם ילדיו כמה ימים לפני שחרורו משיקום יום.

עד פציעתו היה איל מפקד פלוגת טנקים במילואים בחטיבה 8 השייכת לעוצבת הגליל (אוגדה 91). "החבר'ה היו בגבול הצפון ומשם עברו לעזה".

ולא מרגדג לך להיות איתם?

"מאוד מרגדג. הכשירות שלי עדיין לא מספיק טובה, אבל עוד אחזור לגדוד בתפקיד כזה או אחר. וגם לכיתת הכוננות של עלומים".

היום מסתיים בקבלת שבת על גדות נחל אלכסנדר. על הדשא, בצל עצי האיקליפטוס, הונחו מחצלות, והרכב הבית של זית (זהות יהודית תרבותית בעמק חפר) מנעים בנגינה ובשירים כמו "ילדתי שלי" ו"מורה אני" של מאיר אריאל, "אל תפחד" של אהוד בנאי ו"לכה דודי" בלחן המופלא של ר' שלמה קרליבך, שמילותיו כאילו נכתבו במיוחד למסע הזה: "מקדש מלך עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפכה / רב לך שבת בעמק הנכא, והוא יחמל עליך חמלה".

יום מספר 3: נחל ציפור

את מעגל הבוקר מקדישה רעיה לא רק לנופלים – ובהם רס"ד חוסיין בשירי ורס"ל כאמל רחאל מהכפר הברואי הסמוך ורזיר, שנפלו באסון המסוקים, אלא גם לחטופים. היא מזמינה את נגה גור-אריה, דורתו של אלון אהל, אלון, תושב לבון, נחטף מ"מיגונית המוות" בצומת רעים. "ב־10 בפברואר הוא ציין בשבי את יום הולדתו ה־23", מספרת נגה. "בחור צעיר, מלא שמחת חיים, שמפיץ אור בכל מקום שאליו הוא נכנס, ואני לא אומרת את זה בגלל שאני דודה שלו".

נגה לובשת חולצה עם התמונה של בן אחותה והכיתוב: "אלון אהל, עד שיחזור". "אלוני, חתיד שלי", היא אומרת, והגעגוע ניכר בקולה, "אסור לשכוח את החטופים. במיוחד עכשיו, בחגים, עם חג החירות שלא קשור לשום דבר ועם יום העצמאות שלא קשור לשום דבר".

נגה לא צעדה בגלל בעיה בריאותית, ואני מצטרף אל משה ניפוס, אביו של יאיר ז"ל. "יאיר, צלף בפלוגה המסייעת של גדוד 101, היה סבתא מסייעת, זה

בקרב במחנה רעים; רס"ם (במיל') שחף ברגשטיין ז"ל, שנרצח בביתו בכפר עזה אחרי שגויס כצו 8; ורס"ם (במיל') אוריה מש ז"ל מהיישוב נריה, בן 41 בנופלו, לוחם בחטיבת השריון 401, שנפל בלחימה בעזה והותיר אחריו שישה ילדים.

אביו של שחף, דב, ושלושת אחיו – יעקב, טל ולכונה, הגיעו לכאן היום. יעקב, חבר כיתת הכוננות של עלומים שהגיע חמוש ברובה אס־16 קצר, סיפר על אהבתו הגדולה של אחיו לנופי ארץ ישראל ולשביליה. "שחף אהב מאוד לטייל ולפעמים היו לוקח לעצמו יומיים ויוצא למדבר לבר או עם כמה חברים. אחרי השחרור ליווה כחובש וכמאבטח את המסע של 'נפגשים בשביל ישראל' והיה חלק בלתי נפרד מהפרויקט הזה".

רעיה: "היה כיף ללכת איתו. תמיד עם חיוך על הפנים. עם הציניות והצחוק שלו, מצד אחד, ועם הרגישות הגדולה והלב החם מצד שני". יוסי, עם כובע הבוקרים שלא מש מראשו, מעיר בשקט משהו מהצר. "הוא הזכיר את כל הבנות שהתאהבו בשחף", אומרת רעיה.

אביו של ניתאי, מיכאל עמאר, הגיע לכאן עם עלמה, הקטנה מבין ילדיו. רק בת תשע וחצי וכבר אחות שכולה. "כשהתחילו האזעקות, ב־20:6 בבוקר, נכנסנו לממ"ד. אחרי כמה דקות ניתאי אמר שצריכים אותו בבסיס. הוא עלה על מדים, ביקש את האוטו שלי ונסע לאוגדה". לפני שיצא הבטיח ניתאי להוריו: "אל תראגו, אני אחזור בערב". הוא לא חזר. הרכב נמצא סמוך לתל גמה, כ־700 מטר מבסיס רעים. משם המשיך ניתאי ברגל כדי להילחם במחבלים שפשטו על הבסיס, ושם נפל. "נלחם כמו אריה עד הכדור האחרון".

עלמה הביאה איתה לטיול כדורגל, וכשאנחנו יושבים היא מפליאה בכדור. "היא משחקת בקבוצת הילדות של מכבי נתניה. הם ממש אימצו אותה". "אבל אני אוהדת של בית"ר ירושלים", מבהירה הילדה.

מיכאל: "אחד האחים של הראל ויזל מפוקס הגיע למלון והזמין אותנו ליציע ה־VIP במשחק של בית"ר בטדי".

עלמה: "בית"ר ירושלים נגר מכבי נתניה".

מיכאל: "מזל שנגמר 0:0".

לא ידעת את מי לעודד?

עלמה: "את בית"ר. ברור".

איל יונג, 37, גדל בעלומים ומתגורר כל חייו בקיבוץ. הוריו הם חברים של רעיה ויוסי. כחבר כיתת הכוננות יצא להילחם על הבית. במשך שעות ניהלה כיתת הכוננות קרב קשה בתוך הקיבוץ לבדה, עד שהגיעו הכוחות הצבאיים הראשונים. בזמן הזה נרצחו 22 עובדים זרים ועוד שניים נחטפו. "אחד מהם, ביפין ג'ושי, עדיין בשבי", מזכיר איל.

ב־9:40 בבוקר נפצע איל. "מחבל שהיה כמה מטרים מאיתנו פתח לעברנו באש. ערן, חבר בכיתת הכוננות, חטף שני כדורים בירך. אני נפגעתי בפנים. השבתי אש והרגתי את המחבל. ואז מחבל נוסף, שהסתתר מעבר לשיחים, ירה צרור ופגע בי. כדור שנכנס לי מהכתף ניקב לי את הריאה, ריסק שש צלעות, וריסק את השכמה מאחורה ביציאה. ועוד שני כדורים נכנסו לי בגב". איל היה מאושפז בסרוקה כמעט שבועיים, ועוד שישה שבועות היה

משה ניפוס, אביו של יאיר ז"ל: "הגענו לתל השומר כשיאיר היה בניתוח, ואז העבירו אותו לטיפול נמרץ. למזלנו, הוא נתן לנו 20 שעות להרגיש אותו, לחבק אותו, להיפרד. זה נשמע כלום, אבל בשביל דקה איתו, הייתי הופך היום את העולם"

שהוקם לזכרו של אבי אופנר. זהו בית ספר מעורב, דתי-חילוני, הפועל בשיטת מונטסורי. ליד הנחל מתקיימת הסדנה היומית, שהנושא שלה הפעם הוא "פיתוח שריר השמחה". אני מתיישב במעגל עם מנהלת בית הספר תמר בן-אלחנן ועם כמה מהתלמידים וההורים. אחד האבות תופס פיקוד: "שכל אחד יגיד אם הוא רוצה תה או קפה. לא יודע מה איתכם, אבל השמחה שלי זה הקפה של הבוקר". חלק מהתלמידים מעדיפים להשתכשך במים. "הם הקימו היאחות נח"ל בנחל", מעיר אחד ההורים.

מסיימים את היום עם קבלת שבת בחניון הסוללים. בתוכנית האמנותית הרכב "פרשת דרכים". רעיה ויוסי יושבים על כיסאות פלסטיק בצל העצים. אחת הנכדות ניגשת אליהם ונותנת לסבתא ולסבא חיבוק ונשיקה. רגע קטן של אושר במסע שלא ייגמר לעולם. x